

УДК 338.439.(477)

М. М. Одінцов,
кандидат економічних наук, доцент
О. М. Одінцов,
кандидат економічних наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет

САМОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ІНДИКАТОР ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Розглядається категорія індикатора продовольчої безпеки. Розраховані індикатори самозабезпечення основними продуктами харчування.

Ключові слова: *продовольство, продовольча безпека, раціональна норма харчування, самозабезпечення, індикатор.*

The category indicator of food security. Indicators are calculated self staple foods of the Ukrainian population.

Key words: *of food, food security, rational norm of nutrition, self-reliance, the indicator.*

Вступ. В 1974 р. Генеральна асамблея ООН схвалила розроблені на основі рекомендацій Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО) «Міжнародні зобов'язання по забезпеченню продовольчої безпеки в світі», в тексті яких наводиться наступне визначення: «Продовольча безпека – це система заходів, що забезпечують виробництво і задоволення кількісно-якісних потреб населення країни у високо конкурентоздатних вітчизняних продуктах харчування широкого асортименту» [1].

Відповідно нормативів ФАО продовольча безпека країни забезпечується при виробництві не менше 80 % потреби продовольства. Продовольча безпека вважається забезпеченою, якщо крім виробництва необхідної кількості продовольства здійснюється його додаткове виробництво в обсязі поповнення страхового запасу на рівні розвинутих країн світу, що відповідає потребі споживання за 60 днів, або 17 % річного обсягу споживання. Якщо певні види продукції не випускаються в країні або їх виробництво обмежене, продовольча безпека в них забезпечується закупівлею в інших країнах. При цьому важливо не допустити виникнення продовольчої, політичної або іншої залежності від країн-експортерів у частині нестачі продовольства.

Огляд наукових досліджень. Проблема продовольчої безпеки в наш час знаходить особливе місце у дослідженнях економістів-аграрників. Провідні вчені, серед яких П.Т. Саблук, М.Я. Дем'яненко, В.І. Бойко, М.Й. Малік, П.А. Лайко, М.Й. Хорунжий та інші, досліджуючи різні аспекти функціонування і розвитку продовольчого ринку, звертають увагу на головне його завдання – забезпечення продовольчої безпеки країни. Поряд із факторами, що забезпечують продовольчу безпеку, постійно наводиться оцінка реальних і потенціальних небезпек, що виникають особливо в кризових ситуаціях.

Виклад основного матеріалу. Досягнення продовольчої безпеки передбачає два напрямки дій: реалізацію стратегічної мети та виявлення і попередження деструктивних факторів. Показники, які характеризують стан економіки, або певної її сфери прийнято називати індикаторами. Індикатори економічної безпеки характеризуються трьома характерними властивостями: кількісним відображенням економічної безпеки; високою чутливістю, мінливістю та значною здатністю попереджувати суспільство, державу і суб'єктів ринку про можливу загрозу у зв'язку із зміною макроекономічної ситуації, прийнятих урядом заходів у сфері економічної політики; досить тісно взаємодіють між собою.

Найбільш важлива властивість індикаторів для побудови системи економічної безпеки – це взаємодія, яка існує завжди, але тільки при певних умовах наростання небезпеки становиться очевидною. Нагромадження значень числових параметрів такої взаємодії необхідно для визначення соціально-економічних наслідків прийнятих макроекономічних рішень, оцінки важливості тих чи інших загроз економічної безпеки.

Важливою умовою продовольчої безпеки країни як важливої складової економічної безпеки є самозабезпечення, під яким розуміється задоволення потреб населення основними продуктами харчування за рахунок власного виробництва. Однак в умовах фінансової кризи відбувається зниження платоспроможного попиту населення на продовольство. В такій ситуації рівень самозабезпечення продовольством визначається не повнотою задоволення зниженого платоспроможного попиту населення на продовольство, а лише рівнем задоволення в ньому нормативної потреби споживання основних продуктів харчування. В перспективі, якщо в країні будується соціально орієнтована економіка, прогресивний її розвиток під впливом регулюючої ролі держави забезпечується зближенням платоспроможного попиту населення на продукти харчування до раціональної, рекомендованої медициною норми.

Для характеристики потенціальних можливостей країни у забезпеченні власних потреб продовольством важливе значення мають показники обсягів виробництва і споживання основних продуктів на душу населення, ступінь самозабезпечення основними видами продуктів, що відображає порогові значення продовольчої безпеки і відповідає характеристиці індикаторів продовольчої безпеки. Рівень самозабезпечення країни продовольством визначається як процентне відношення валового виробництва певного продукту до його споживання. При визначенні рівня самозабезпечення країни основними видами продовольства ми використали наступну формулу:

$$C = 1 - (НП - П) / НП,$$

де С – рівень самозабезпечення в долях одиниці,

НП – норматив споживання продуктів,

П – фактичний обсяг виробництва на душу населення.

При цьому по всіх видах продуктів (за винятком зерна) за норматив використані фізіологічні норми споживання продуктів харчування, а по зерну – 1 т зерна на одного жителя країни, тому що зерно використовується не тільки для виробництва продуктів харчування, а й на годівлю тваринам та для поставки на експорт

(табл.).

Розрахунки свідчать, що самозабезпеченість власним виробництвом досягається завжди в цілому хлібними продуктами за рахунок зерна. Достатньо для забезпечення норми споживання виробляється також олії і картоплі. В той же час вже два десятиліття в країні відчувається дефіцит таких важливих для підтримання здоров'я населення продуктів, як молоко і молокопродуктів, м'яса і м'ясопродуктів, овочів і фруктів. По цих продуктах не досягається не тільки раціональна норма харчування, але і поріг, тобто критична норма, що відповідає 80 % рекомендованої норми.

Таблиця.
Динаміка самозабезпечення основними продуктами населення України
(кг на одну особу населення за рік)

Продукти	Показники	Роки			Раці-ональна норма	% виконання	Критичний показник – індикатор	% вико-нання індикатора
		1990	2000	2009				
М'ясо і м'ясопродукти	Виробництво	85,4	68,0	41,6	88	47,3	70	59,4
	Споживання	68	33	50,0	75	66,6	60	83,3
	% самозабезпечення	125,6	207,3	83,2	117,0			
Молоко і молочні продукти	Виробництво	480	261	252	433	59,6	346	72,8
	Споживання	373	199	212	370	57,3	296	71,6
	% самозабезпечення	128,7	131,2	118,9	117,0			
Яйця, шт.	Виробництво	314	181	345	331	104	264	130,7
	Споживання	272	166	272	283	96,1	226	120,0
	% самозабезпечення	115	109	126,8	117,0			
Риба і ри-бопродукти	Виробництво	7,9	7,2	5,2	23,4	22,6	18	28,8
	Споживання	17,5	8,4	15	20	75,0	16	93,8
	% самозабезпечення	45,1	85,7	34,7	117,0			
Хлібні продукти	Виробництво	827	674	820	123	667	105	117
	Споживання	141	125	112	105	106	90	124,4
	% самозабезпечення	586	539	732	117			
Цукор	Виробництво	63	47	28	44	73,7	35	80,0
	Споживання	50	37	38	38	100	30,4	125,0
	% самозабезпечення	126,0	127,0	73,7	117,0			
Олія	Виробництво	14,6	20,5	60,7	18,7	324	15,0	404,6
	Споживання	11,6	9,4	15,4	16	96,2	12,8	120,3
	% самозабезпечення	125,8	218,0	394,1	117,0			
Картопля	Виробництво	322	403	427	122	127	98	124,5
	Споживання	131	135	133	122	109	97,6	125,0
	% самозабезпечення	245	298	321	100	117		
Овочі та баштанні	Виробництво	322	403	181	185	98	126	143,6
	Споживання	102	102	137	158	87	126	108,7
	% самозабезпечення	315,7	395,1	132,1	117,0			
Плоди, ягоди та виноград	Виробництво	56	30	35	98	35,6	79	44,3
	Споживання	47	29	26	84	31,0	67	38,8
	% самозабезпечення	119,1	103,4	134,6	117,0			

Для підвищення рівня самозабезпечення основними видами продуктів харчування населення з метою забезпечення продовольчої безпеки країни, відповідно до цільової програми розвитку села [2], необхідно розвивати агропромисловий комплекс шляхом формування нових економічних відносин, створення механізму державного регулювання процесів, що відбуваються на шляху від виробництва сільськогосподарської продукції-сировини до кінцевої реалізації готових продуктів. Необхідно сприяти скороченню імпорту продовольчих товарів і скорочуванню переливання коштів із виробничої сфери до посередників. При цьому із ринку витісняють ті продукти харчування, які користуються попитом населення та для виробництва яких на вітчизняних підприємствах не вимагається значних витрат.

Висновок. Для усунення недоліків у розвитку АПК необхідні суцтвєві вкладання коштів у вигляді інвестицій на розвиток сільськогосподарського виробництва, зокрема на відновлення племінних і насінневих господарств, впровадження сучасних агротехнічних технологій, створення досконалої ринкової інфраструктури. Найбільш перспективними і економічно ефективними в сучасній ситуації уявляється здійснення проектів, що передбачають створення вертикального і горизонтального інтегрованого ланцюга від виробництва сільськогосподарської сировини до її глибокої переробки, насамперед в наступних пріоритетних галузях:

- виробництво і переробка молока;
- виробництво і переробка м'яса;
- виробництво і переробка овочевої та плодоягідної продукції.

Література

1. FAO 199. Rome Declaration of World Food Summit it Plan of Action. Режим

доступу: <http://www.fao.org/wfs/final>.

2. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної цільової програми розвитку села до 2015 року" № 1158 від 18 вересня 2007 року.

Стаття надійшла до редакції 6 квітня 2011 року.

ТОВ "ДКС Центр"